

УДК 329(430):314.15:343.343.6
DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.32.19>

ПРОГРАМНІ ЗАСАДИ СУЧАСНИХ ПАРТІЙ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ПРОБЛЕМ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ

Марія Светлакова

*Маріупольський державний університет,
історичний факультет,
кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики
пр. Будівельників, 129а, 87500, м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

Валерія Бурда

*Маріупольський державний університет,
історичний факультет,
кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики
пр. Будівельників, 129а, 87500, м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

Нині Німеччина є досить потужною в економічному плані країною і займає лідерські позиції як країна-член Європейського Союзу. Усі внутрішньополітичні проблеми, які з'являються у країні, мають віддзеркалення на політиці Європейського Союзу. Тому, коли у 2015 році Німеччина надала притулок більш ніж мільйону іммігрантів, тема міграції стала однією із основних у політичному житті країни. Знаходячись в епіцентрі кризи біженців, Німеччина поставила саме міграційну політику одним із пріоритетних напрямів своєї внутрішньополітичної діяльності.

Міграційна проблема стала серйозним поштовхом для активізації у країнах Західної Європи праворадикальних та євроскептичних партій, які виступали під антиіммігрантськими лозунгами на фоні розповсюдження міграційної кризи 2015 року. Збільшення кількості біженців стало причиною для низки конфліктів як на національному, так і на міждержавному рівнях. Водночас ця проблема чітко окреслила численні суспільно-політичні виклики та стала у нагоді для зростання і просування на політичній арені антисистемних сил, які пропагували обмеження імміграції.

У Німеччині євроскептичні партії активно виступали на виборах різного рівня та стали реальними конкурентами традиційним «просистемним» партіям. Міграційне питання стало однією з основних причин, яка сколихнула відносно стабільне політичне життя Німеччини та призвела до зниження підтримки існуючих в уряді протягом довгого часу традиційних політичних партій.

У статті проаналізовано політичні програми сучасних партій Німеччини щодо проблем нелегальної міграції (на прикладі партій «Альтернатива для Німеччини» та «Націонал-демократичної партії Німеччини»). Розглянуто вплив міграційної кризи на посилення антиєвропейських настроїв та електоральні успіхи політичних партій. З'ясовано, що для традиційних німецьких політичних партій зростання антисистемних політичних рухів виступає в якості стимулу у контексті переосмислення міграційної політики та її виходу на новий рівень.

Ключові слова: міграційна криза, партія, «Альтернатива для Німеччини», «Націонал-демократична партія Німеччини», іммігранти, політична програма.

Об'єднання Європи як інтеграційного утворення з самого початку ініціювала Німеччина. Активність зовнішньої політики Німеччини завжди була на високому рівні. Вона активно просувала ідеї нових проєктів, наприклад ідею Шенгенської зони, розбудови Валютного фонду, посилення ролі Європейського центрального банку. Ще нещодавно європейська політика Німеччини базувалася на підтримці менших держав-членів ЄС, міц-

ній співпраці з країною-сусідом Францією, посиленні ролі Єврокомісії і Європарламенту, але нині політика Німеччини щодо Європейського Союзу дещо змінилася. Країна постала перед новими умовами проведення внутрішньої політики країни, зокрема міграційної.

Міграційна криза, яка охопила більшість держав європейського континенту, викликала досить різку реакцію та різні погляди у світовому суспільстві. Нестабільна соціально-політична ситуація в країнах Азії та Африки, тривалий сирійський конфлікт стали основними викликами, що породили масштабну міграційну кризу. Німеччина стала однією з країн, яка проводила досить ліберальну політику стосовно іммігрантів та біженців. Саме така лояльна позиція правлячого уряду в подальшому загострила міграційну обстановку в країні та викликала певні політичні негаразди. Насамперед це виявилось у зміні партійного ландшафту [15].

Німеччина є країною з добре розвинутою партійною та політичною системою, яка представлена широким спектром різноманітних типів політичних партій. Водночас міграційна криза у Європі дала потужний поштовх для того, щоб партії поділилися на два табори: традиційні та антисистемні.

Науковий інтерес щодо формування партійної системи Німеччини нині є актуальним і в українській політичній науці. Про це свідчать численні дослідження та публікації останніх років, присвячені політичним партіям Німеччини. Так, номенклатуру політичних партій, які на сучасному етапі характеризують розвиток партійної системи ФРН, було розглянуто В.В. Мазановим [4]. Дослідженням становлення крайніх правих політичних партій у Німеччині займалася І.М. Гримська [1].

Аналіз основних аспектів партійно-владних взаємин у ФРН розглядав А.Ю. Ключкович [2, 3]. Колектив авторів С. Павленко, М. Гузь, І. Гайдуцький проаналізували та порівняли наявний дискурс у політичних програмах основних політичних партій України та Німеччини для стимулювання політичного діалогу [5]. Основи діяльності політичних партій у Німеччині розглядав О. Коляса. Націонал-демократична партія Німеччини стала об'єктом досліджень О. Іванова, У. Бекеса, Ф. Декера, Л. Міліопулоса, Б. Зоммера, М. Брандстеттера, Тені.

Актуальність статті зумовлена тим, що, проаналізувавши політичні програми парламентських партій Німеччини щодо проведення їх внутрішньої політики в контексті міграційного тиску, це може слугувати досвідом для України та удосконалення міграційного законодавства нашої держави. Досвід Німеччини може слугувати дороговказом для всіх, хто впроваджує зміни в нашій країні. На прикладі Німеччини ми бачимо, як останнім часом змінилася політична та електоральна підтримка традиційних урядових партій.

Метою статті є проаналізувати програмні засади політичних партій євроскептичного спрямування сучасної Німеччини та визначити їх зростаючу активність на політичній арені країни у зв'язку із жорсткою антиміграційною політикою, яку вони пропагують.

Німеччина є парламентською республікою, тому провідну роль тут відіграють політичні партії. Саме політичні партії формують внутрішню та зовнішню політику країни, вони є повноцінним механізмом роботи уряду. У Конституції Німеччини зазначено, що політичні партії сприяють формуванню політичної волі громадян, а громадяни можуть вільно їх створювати. Партійні ж програми виконують важливу роль артикуляції суспільних інститутів і громадського контролю над діяльністю партій загалом [6].

Більшість традиційних партій Німеччини історично дотримувалися таких основних принципів як солідарність, справедливість та свобода для всіх громадян. Втім шляхи досягнення цих принципів можуть різко відрізнятися в програмних засадах політичних партій відповідно до їх ідеологічної спрямованості [4].

Велика хвиля іммігрантів із країн Близького Сходу, яка охопила майже всі країни Європейського Союзу, стала серйозним викликом для європейської безпеки. В цих умовах окремі країни-члени оголосили про самостійний контроль над своїми національними кордонами. Європейський Союз ще 10 років тому вважали гарантом безпеки, правопорядку та демократії, втім нині було поставлено під загрозу один із головних принципів – вільне пересування по ЄС. Все це спричинила велика кількість мігрантів, які прибували до різних країн ЄС. Тому рішення стосовно призупинення міграційних потоків необхідно було приймати радикально, насамперед прописавши це у партійних програмах [16].

Однією з партій, яка викликала явні трансформації у партійній системі Німеччини, стала партія євроскептичного спрямування «Альтернатива для Німеччини» (АДГ). Партія була заснована у лютому 2013 року на базі політичної групи через невдоволення політикою, яку проводив німецькій уряд щодо нелегальних мігрантів із країн Близького Сходу та Африки. «Альтернатива для Німеччини» – це націоналістична право-популістська політична партія. Установчий з'їзд партії відбувся 14 квітня 2013 року в столиці Німеччини – Берліні. Її засновниками були Бернда Лукка, Фрауке Петрі, Конрад Адам. Нині партію очолюють Олександр Гауланд і Йорг Мойтен [4].

З початку існування політичної партії основні її принципи полягали у протистоянні європейській інтеграції та міграційної політики, яку проводив уряд країни. Прихильники партії виступали проти пунктів Маастрихтського договору та критично ставилися до введення загальної валюти – євро. Натомість партійні лідери наполягали на поверненні до обігу німецької марки [3].

Один із пунктів програми АДГ передбачав жорсткий підхід до проблем мігрантів шляхом встановлення немилосердних квот для прийому біженців на територію Німеччини. Водночас міграційна політика партії є досить консервативною. У програмі партії прописано, що масова міграція – це проблема всього Європейського Союзу. На тлі демографічного вибуху, військових, релігійних конфліктів та екстремальних кліматичних умов у багатьох країнах Африки та Близького Сходу Німеччина стала однією з головних країн на шляху міграційних потоків.

«Альтернатива для Німеччини» виступає за помірні масштаби легальної міграції, оскільки насамперед повинні цінуватися інтереси Німеччини як соціальної держави, економічної та культурної нації [10]. Партія виступає за розробку та реалізацію довгострокової, всеосяжної стратегії в області зовнішньої політики і політики безпеки. При цьому в центрі уваги повинні перебувати національні інтереси і благо німецького народу, закладені й у програмі «Альтернативи для Німеччини», яка:

- виступає за свободу європейських націй від сторонньої підтримки та опіки;
- підтримує структурні реформи з метою зміцнення міжнародної конкурентоспроможності європейських держав, зокрема Німеччини;
- рішуче виступає проти союзу грошових трансфертів і проти централістських тенденцій;
- наголошує на радикальних змінах у політичному устрої Німеччини та ЄС загалом;
- акцентує увагу на реформуванні соціального забезпечення тощо [7, 8].

Цікавим фактом є те, що АДГ у суспільстві здебільшого сприймається як правопопулістська та антиісламістська партія, оскільки в умовах міграційної кризи у Європі лідери партії вбачають своє головне завдання саме у протистоянні ісламу. У партійній програмі про це зазначається окремо у розділі «Культура, мова та ідентичність», де всупереч офіційній політичній лінії стверджується, що «іслам не є частиною Німеччини», оскільки АДГ вбачає серйозну загрозу в активному зростанні кількості мусульман на території Німеччини.

У зв'язку з цим АДГ зазначає у програмі в окремому розділі «Імміграція та право на притулок», що планує:

1. Зміни парадигми і імміграції з метою надання притулку.
2. Зміни у регулюванні вільного пересування осіб у межах ЄС.
3. Зміни стосовно кваліфікованих іммігрантів із країн третього світу.

АДГ пропонує змінити особисте право на притулок відповідно до конституційної гарантії права на притулок, тобто надати інституційні гарантії [10].

З приводу електоральних успіхів АДГ необхідно зауважити, що вони досить вагомі. На парламентських виборах 2017 року партія посіла третє місце, отримавши приблизно 13% голосів виборців. На останніх виборах до Європейського парламенту, які відбулися 26 травня 2019 року, партія набрала 11% голосів, отримавши 11 мандатів у Європарламенті. Це свідчить про велику підтримку та популярність політичної сили з боку електорату [5].

Ще однією політичною силою євроскептичного спрямування у ФРН є «Націонал-демократична партія Німеччини» (НДПН). Її можна вважати більш традиційною та усталеною партією. Політична партія була утворена після розпуску Німецької імперської партії 26 липня 1964 року. Партія змогла досягти вагомих електоральних успіхів лише наприкінці 60-х років. З часом програмні документи НДПН постійно піддавалися «ідеологічним змінам», особливо з 1996 року, що виразилося в радикалізації її світогляду.

Можна стверджувати про еволюцію ідеології партії від показової прихильності і лояльності щодо існуючого демократичного ладу в країні до відверто ворожого ставлення до нього [4]. Нині ця політична сила виступає за зміну політичної та суспільної системи Німеччини. Представники партії вважають, що народ країни необхідно захищати від впливу ззовні, зокрема НДПН виступає проти великого потоку мігрантів і національних меншин до Німеччини.

Основним напрямом дії німецького уряду на початку ХХІ століття стало встановлення справедливого та стійкого внутрішнього порядку в країні, тому саме на цих аспектах наголошує партія щодо Європейського Союзу загалом. Для досягнення цієї мети відновлення німецької національної спроможності та суверенітету є необхідним у зовнішній політиці держави.

У своїй програмі НДПН висловлює невдоволення членством Німеччини у ЄС. У зв'язку з цим прихильники партії вважають, що ФРН не є суверенною державою, оскільки 60-80% усіх економічно вагомих законів країни засновані на законодавстві ЄС, а відмова від власної національної валюти зробила практично неможливим самостійне визначення грошово-кредитної політики, орієнтованої на інтереси і потреби власної економіки [12]. На думку членів партії, саме ЄС примушує Німеччину до ведення політики відкритих дверей, що тягне за собою збільшення нелегальних мігрантів.

За Brexit повинен послідувати Dexit – таке уявлення правоекстремістської партії НДПН про членство Німеччини в ЄС. Партія наполягає на необхідності скасування Шенгенської угоди для можливості відновлення прикордонного контролю, щоб запобігти незаконній масовій міграції і «захистити німецький народ». Німецька зовнішня політика повинна слугувати німецьким інтересам і не повинна розглядатися як передача наднаціональних чи іноземних інтересів. З огляду на це політична партія прагне до міжнародно-правового порядку, який поважає внутрішні справи кожної держави [12].

Нині населення Німеччини спостерігає нездатність ЄС впоратися із напливом мігрантів, що викликає певний євроскептицизм у суспільстві і бажання більшого впливу партій на міграційну кризу на національному рівні. Будучи однією з німецьких

виборчих партій, «Націонал-демократична партія Німеччини» наголошує у програмі, що країна не готова прийняти катастрофічні потоки іноземців та надати їм притулок у країні. У зв'язку з цим політичний курс партії стосовно міграційної політики є досить радикальним [14].

Офіційно в Німеччині проживає понад 16 мільйонів людей іноземного походження, але нині чисельність останніх значно зросла. Нелегально проживаючі іноземці здійснили додаткове навантаження на баланс держави. У багатьох мегаполісах частка ненімецьких жителів наближається до 50%-ї позначки, тому ці міста можуть безповоротно втратити свій німецький характер у найближчому майбутньому. Такі факти вже є помітними у багатьох місцях: анатолійські та арабські банди, які домінують над цілими мікрорайонами; паралельні товариства з власними правовими структурами; величезні мечеті як символи неприхованого захоплення ісламської землі та школи, де німецькі діти є меншиною [11].

Члени партії зазначають у програмі, що Німеччина стала країною імміграції: в деяких частинах великих міст нині німці стали чужими у власній країні. Через це НДПН виявляє особливо негативне ставлення до ісламу, який розглядається нею як «загроза» існування німецької нації. У програмі НДПН підкреслюється, що іммігранти досить часто стають злочинцями, тому така масова імміграція несе з собою величезну небезпеку для внутрішньої безпеки країни, збільшує загрозу тероризму [13].

Лідери партії вважають, що витрати, необхідні для інтеграції мігрантів, лягають на плечі німецьких платників податків, при тому, що кваліфіковані німецькі трудящі повинні задовольнятися низькою оплатою праці. Зважаючи на певні еволюційні зміни, які відбувалися всередині партії протягом значного часу, електоральні успіхи «Націонал-демократичної партії Німеччини» на останніх виборах до Європейського парламенту 2019 року показали вагомий результат. Партія отримала майже 16% голосів та 16 мандатних місць відповідно.

Нині «Націонал-демократична партія Німеччини» залишається однією з провідних партій євроскептичного спрямування. Великі потоки іммігрантів та біженців, які спричинили міграційна криза у Європі, дозволили партії зберегти популярність серед електорату через проведення нею мітингів і демонстрацій. Незважаючи на свою порівняно довготривалу історію політичного життя, партія здобуває представництво у регіональних парламентах, чим має певний вплив на порядок денний німецького суспільства.

Отже, зростання антисистемних партій на теренах сучасної Європи продовжує набирати обертів. Розвиваються і створюються нові партії, спрямовані проти політики Європейського Союзу загалом та міграційної політики окремих урядів зокрема. Міграційна криза породила відновлення та створення нових політичних сил, які проповідують жорстку міграційну політику. Такі політичні сили несуть певну загрозу не тільки усталеній партійній системі Німеччини, а й змінам партійного ландшафту у самому Європейському Союзі.

Партії-євроскептики вже мають значний вплив у парламентах багатьох європейських країн. Нині такі партії набирають все більше популярності серед електорату, все більше людей підтримує їх міграційну політику, а також політику щодо майбутнього розвитку Європейського Союзу [1]. Партії, які пропагують жорстку міграційну політику у своїх політичних програмах і діяльності, поступово акумулюють основні положення програматики всього партійного спектру Німеччини. Тому їх успіхи як на виборах у Європейський парламент, так і в ландтаги федеральних земель є прологом серйозних змін у політичній системі Німеччини.

Список використаної літератури

1. Гримська М.І. Основні етапи історії крайніх правих політичних партій у післявоєнній Німеччині (на прикладі «Націонал-демократичної партії Німеччини») // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2015. Вип. 1/2. С. 76–82. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17196/1/09_Grymska.pdf (дата звернення: 15.06.2020).
2. Ключкович А.Ю. «Партійно-державна демократія» у ФРН: концептуальні та політико-практичні аспекти функціонування // Вісник УНУ. 2016. № 1-2. С. 24–29.
3. Ключкович А.Ю. Правовий статус та основи діяльності політичних партій у Німеччині // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. Вип. 2. 2005. С. 168–180.
4. Мазанов В.В. Сучасний розвиток партійної системи Німеччини // Актуальні проблеми політики. Вип. 55. 2015. С. 197–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_55_26 (дата звернення: 10.06.2020).
5. Павленко С. «Зелений» політичний дискурс у Німеччині та Україні. Павленко С., Гузь М., Гайдучський І. Київ, 2018. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/zelenyi_dyskurs_v_programah_partii_0.pdf (дата звернення: 07.06.2020).
6. Правый и национальный популизм в Западной Европе. URL: <http://www.eedialog.org/ru/2018/07/27/pravyj-i-natsionalnyj-populizm-v-zapadnoj-evrope/> (дата звернення: 10.06.2020).
7. Das Grundsatzprogramm der Alternative für Deutschland. Innere Sicherheit. URL: <https://www.afd.de/innere-sicherheit/> (дата звернення: 11.06.2020).
8. Das Grundsatzprogramm der Alternative für Deutschland. Aussenpolitik Sicherheit. URL: https://www.afd.de/aussenpolitik_sicherheit/ (дата звернення: 11.06.2020).
9. Das Grundsatzprogramm der Alternative für Deutschland. URL: <https://www.afd.de/grundsatzprogramm/> (дата звернення: 11.06.2020).
10. Das Grundsatzprogramm der Alternative für Deutschland. Zuwanderung. URL: <https://www.afd.de/zuwanderung-asy/> (дата звернення: 11.06.2020).
11. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands. URL: https://npd.de/Parteiprogramm_NPD.pdf (дата звернення: 07.06.2020).
12. Parteiprogramm der NPD Aussenpolitische Grundsätze. С. 32–33. URL: https://npd.de/Parteiprogramm_NPD.pdf (дата звернення: 07.06.2020).
13. Parteiprogramm der NPD Deutsche Souveränität und das Europa der Völker. С. 30–31. URL: https://npd.de/Parteiprogramm_NPD.pdf (дата звернення: 07.06.2020).
14. Parteiprogramm der NPD Deutschland für die Deutschen. С. 28–29. URL: https://npd.de/Parteiprogramm_NPD.pdf (дата звернення: 07.06.2020).
15. The Impact of Immigration on Germany's Society. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/illegally-resident/de-finalstudy-eng_en.pdf (дата звернення: 09.06.2020).
16. Verzhinina P.I. The solidarity in times of european migration crisis. Germany case study. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-solidarity-in-times-of-european-migration-crisis-germany-case-study> (дата звернення: 09.06.2020).

PROGRAM FUNDAMENTALS OF MODERN GERMAN PARTIES ON THE PROBLEMS OF ILLEGAL MIGRATION

Mariia Sviatlakova

*Mariupol State University,
Faculty of History, International Relations and Foreign Policy Department
Budivelnikiv ave., 129a, Mariupol, Donetsk region, 87500, Ukraine*

Valeriia Burda

*Mariupol State University,
Faculty of History, International Relations and Foreign Policy Department
Budivelnikiv ave., 129a, Mariupol, Donetsk region, 87500, Ukraine*

The migration crisis that began in 2015 has been called the largest since The Second World War. The causes of such a large-scale problem include the wars in the Middle East and on the African continent. A distinctive feature of the migration crisis was the combination of legal and illegal migration, as well as refugees in one stream. The events of recent years clearly show that a new, rather serious problem has arisen in the European Union – the influx of a significant number of refugees from the East.

The vast majority of people who come to Europe in different ways profess Islam. Migration is a very important issue in our globalized world, because it has significant consequences for society and the state as a whole. The problem of migration, especially illegal, creates significant socio-economic consequences for humanity. After all, illegal immigrants who are ready to work under any conditions nullify the social guarantees that exist in European countries.

The Federal Republic of Germany is one of the most economically developed countries in the European Union and that is why Germany is the country with the largest number of migrants. This affects the domestic political situation in the country, because there is a question of reception, providing them with social assistance, placement of migrants in Germany. The European migration crisis has given impetus to the strengthening of anti-European sentiment, as well as the strengthening of the role of “non-traditional political parties”.

Restricting the flow of migration has become an urgent issue for the population and this has been picked up by the parties' Eurosceptic ideology. The article considers the impact of the migration crisis on the program principles of German political parties, namely “Alternative for Germany” and “National Democratic Party of Germany” and analyzes the programs of two right-wing political parties that advocate the transformation of migration policy. In advocating for changes in migrant policies, this political parties are popular with the electorate. This is what allows these political parties to get seats in the government.

Key words: migration crisis, party, “Alternative for Germany”, “National Democratic Party of Germany”, immigrants, political program.